

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

ในการวิจัย "ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง : ศึกษากรณีเงื่อนไขความสำเร็จของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท (ศพช.) อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่" (Self-Reliant Development Strategies : A Case Study of Conditional Success of the Foundation for Education and Development of Rural Areas in Mae Rim District Chiang Mai Province) ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทราบถึงวิธีการ แนวความคิด และเงื่อนไขความสำเร็จที่เกิดขึ้นในองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีผู้นำเป็นพระสงฆ์ รวมทั้งความคาดหวังต่อตัวผู้นำคนต่อไป จึงได้ออกแบบการวิจัยโดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 วิธีการวิจัย

การวิจัยแบ่งวิธีการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

3.1.1 การวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research)

โดยการค้นคว้าจากเอกสารอ้างอิง จากงานวิชาการ หรือวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเอกสารที่มีข้อมูลเชิงปริมาณ อันได้แก่ รายงานประจำปี เอกสารประชาสัมพันธ์ขององค์กร ที่สามารถวิเคราะห์ได้ถึงข้อเท็จจริงที่ต้องการศึกษา

3.1.2 การวิจัยภาคสนาม (Field Work Research)

เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงสำคัญจึงต้องเตรียมการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview Method) ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์ในหลายรูปแบบตามความเหมาะสมกับผู้ให้สัมภาษณ์และเนื้อหาของงานวิจัย โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

กรณีที่ 1 เมื่อต้องการข้อเท็จจริงทั่วไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับความเป็นอัตวิสัยของผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น ความเป็นมาขององค์กร งบประมาณ รูปแบบการดำเนินงาน ผลการดำเนินงาน

ขององค์กร เป็นต้น แต่ไม่ต้องการให้ผู้ให้สัมภาษณ์เกิดความอึดอัดในการตอบ ผู้วิจัยจึงใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ โดยมีคำถามในลักษณะเดียวกัน ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่

1. พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์ รองประธาน ศพช.
2. ศ. แสง จันทร์งาม อธิการบดีรองประธาน ศพช.
3. นางลวัญย์ จรรย์สืบศรี กรรมการและเลขานุการ
4. นายแสงชัย มูลรัตน์ หัวหน้าสำนักงาน ศพช.
5. นายสมชาย เหล็กเพชร หัวหน้าหน่วยเกษตรพัฒนา

กรณีที่ 2 เมื่อต้องการข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอัตวิสัยของผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ความรู้สึกและทัศนคติต่อผู้นำ ความเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงผู้นำ ซึ่งผู้วิจัยต้องการความยืดหยุ่นมาก เพราะมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระที่จะอธิบายแนวความคิดของตัวเองไปเรื่อย ๆ ในบางครั้งผู้สัมภาษณ์เพียงแต่กล่าวนำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบแนวความต้องการ แล้วให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่องโดยอิสระเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มองเห็นสภาพและความยุ่งยากของปัญหาได้ จึงใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ แบบมีจุดความสนใจเฉพาะ (Focused Interview) และใช้การทะลอมกล่อมเกล่า (Probe) ในบางสถานการณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นความจริงให้มากที่สุด โดยมีคำถามที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่

1. พระธรรมดิลก ประธาน ศพช.
2. พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์ รองประธาน ศพช.
3. พระสุริยา ธรรมปัญญา สำนักปฏิบัติธรรมถ้ำผาติะ ตำบลโป่งแยง อำเภอ

แมริม เชียงใหม่

4. ศ. แสง จันทร์งาม อธิการบดีประธาน ศพช.
5. นางลาวัลย์ จรรย์สืบศรี กรรมการและเลขานุการ
6. นายแสงชัย มุรธาพันธ์ หัวหน้าสำนักงาน ศพช.
7. นายสมชาย เหล็กเพชร หัวหน้าหน่วยเกษตรพัฒนา
8. นายสัการ ณีญกุล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทราย อำเภอ
แมริม
9. นายอาคม วิศวโกศา ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสะลง อำเภอแมริม
10. นายขจร คำออน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอแมริม

3.2 วิธีการรวบรวมข้อมูล

ระเบียบวิธีการศึกษาในงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าจากตำราและเอกสารต่าง ๆ (Documentary Research) และจากการสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

3.2.1 การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หมายถึง การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจาก ตำรา เอกสารและผลงานวิจัยที่มีอยู่แล้วในขอบเขตการบริหารการพัฒนาชนบท

3.2.2 การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากการ สัมภาษณ์หรือการสนทนากับบุคลากรที่เป็นหัวใจสำคัญของมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท อันได้แก่ ประธาน ศพช. คณะกรรมการบริหาร เจ้าหน้าที่ และบุคคลภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กร โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.2.2.1 วิธีการสัมภาษณ์

ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ แบบมีจุดความสนใจเฉพาะ (Focused Interview) และใช้การทะลอมกล่อมเกล่า (Probe)

3.2.2.2 ผู้ให้สัมภาษณ์

แบ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรกหมายถึง ผู้นำองค์กร จำนวน 1 คน ได้แก่

1. พระธรรมดิลก ประธาน ศพช.

กลุ่มที่สอง หมายถึง กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 3 คน ได้แก่

2. พระครูปลัดธรรมจริยาวัฒน์ รองประธาน ศพช.

3. ศ. แสง จันทร์งาม อธิการบดีประธาน ศพช.

4. นางสาววัลย์ จรรย์สืบศรี กรรมการและเลขานุการ

กลุ่มที่สาม หมายถึง กลุ่มเจ้าหน้าที่ปฏิบัติ จำนวน 2 คน ได้แก่

5. นายแสงชัย มูลรัตน์ หัวหน้าสำนักงาน ศพช.

6. นายสมชาย เหล็กเพชร หัวหน้าหน่วยเกษตรพัฒนา

กลุ่มสุดท้าย หมายถึง บุคคลภายนอกองค์กร จำนวน 4 คน ได้แก่

7. พระสุริยา รัชมปัญญา สำนักปฏิบัติธรรมถ้ำผาติะ ตำบล

โป่งแยง อำเภอแมริม

8. นายสัการ ญิณกุล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทราย
อำเภอแมริม

9. นายอาคม วิศวโรคา ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสะลง
อำเภอแมริม

10. นายขจร คำอชน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สา อำเภอ
แมริม

รวมจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 10 คน

จะเห็นได้ว่าผู้วิจัยได้จำกัดกรอบของผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้เพียง 10 คน เนื่องจากต้องการ
ได้ข้อมูลที่มีมิติลึกและมุ่งหมายเฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีความใกล้ชิดและเกี่ยวข้องกับเฉพาะงานการ
พัฒนาในองค์กรเท่านั้น ซึ่งแม้แต่กรรมการบางคนก็ยังไม่อาจแสดงความคิดเห็นได้อย่างชัดเจน
จะแจ้งแม้จะมีตำแหน่งในระดับสูงก็ตาม ดังนั้น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจึงเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียค่อนข้างชัด
เจนในการดำเนินการของ ศพช.

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ คำถาม แบบไม่เป็นทางการ แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นมาของผู้ให้สัมภาษณ์ที่เกี่ยวกับองค์กร
ประสบการณ์ ตำแหน่งหน้าที่ ลักษณะของงานที่ปฏิบัติในองค์กร

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามที่ให้แสดงทัศนคติ ความรู้สึก ข้อเสนอแนะที่มีลักษณะเชิงอัตวิสัย
ของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งมีแนวทางการสัมภาษณ์ก่อนล่วงหน้า โดยครอบคลุมเนื้อหาใน 4 ประเด็น คือ

1. ความเหมาะสมของวิธีการดำเนินงานขององค์กรที่มีต่อชุมชน
2. การยอมรับผู้นำของบุคลากรภายในองค์กรและชุมชน

3. เงื่อนไขความสำเร็จขององค์กร
4. ความเป็นไปได้เกี่ยวกับอนาคตขององค์กรและผู้นำ

3.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัย

3.4.1 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 2 กรณี ได้แก่

กรณีเป็นข้อมูลเอกสาร : ใช้วิธีการวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) แบบไม่ใช้ทฤษฎี โดยการจำแนกข้อมูลเป็นชนิด ๆ (Typologies) เพื่อให้เห็นถึงขั้นตอนหรือลำดับของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันไป

กรณีเป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์ : ใช้วิธีการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบข้อมูลในหลายมิติเพื่อหาความสัมพันธ์ที่เป็นไปได้ ซึ่งมีกระบวนการ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. เปรียบเทียบเหตุการณ์จากคำตอบของแต่ละบุคคล
2. ประมวลประเภทของข้อมูลและคุณลักษณะ โดยการแยกแยะข้อมูลจากคำให้สัมภาษณ์
3. ขยายวงของการเปรียบเทียบแล้วเลือกเฟ้นเหตุการณ์ที่เป็นกุญแจสำคัญ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่สอดคล้องเกี่ยวข้องกับคำถาม
4. สร้างข้อสรุป โดยเขียนบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Approach) จากคำตอบอย่างสั้น ๆ พอเข้าใจ (สุภางค์ จันทวานิช, 2539)

3.4.2 วิธีการนำเสนอข้อมูล แบ่งเป็น 2 กรณี ได้แก่

3.4.2.1 การนำเสนอข้อมูลหัตถ์ภูมิ ที่ได้จากเอกสาร ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้รวบรวมไว้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้แก่ ความเป็นมาของ ศพข. การดำเนินงาน โครงสร้างการบริหารงาน

ตลอดจนประวัติผู้นำ ศพข. ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูล เพื่อแจกแจงเนื้อหาสาระให้มีลำดับความสำคัญ ของเหตุการณ์เพื่อเข้าใจภาพรวมของ ศพข. โดยนำเสนอในบทที่ 4

3.4.2.2 การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิจัยสนาม ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการ สัมภาษณ์ ซึ่งจะประมวลผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญแล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล ในรูปแบบการบรรยายให้เข้าใจและเห็นภาพพจน์ โดยนำเสนอไว้ในบทที่ 5 นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ สร้างบทวิเคราะห์เพิ่มเติมที่สำคัญในการวิจัย และเป็นการเสริมความจากบทวิเคราะห์จากผู้ให้ สัมภาษณ์ เพื่อเป็นการสร้างจุดเชื่อมต่อระหว่างบทวิเคราะห์การสัมภาษณ์และบทวิเคราะห์โดยผู้ วิจัยไว้ในท้ายบทที่ 5 ซึ่งครอบคลุมประเด็น เจื่อนไขความสำเร็จการดำเนินการพัฒนาของ ศพข. ที่เกี่ยวข้องกันดังนี้ คือ เจื่อนไขเกี่ยวกับผู้นำองค์กร อำนาจเชิงบารมี การบริหารงบประมาณ วิธีการพัฒนาของผู้นำองค์กร และการยอมรับผู้นำของชุมชน

3.5 สถานที่ดำเนินการวิจัยและรวบรวมข้อมูล

3.5.1 ศึกษาและเก็บข้อมูลจากตัวองค์กรโดยตรง นั่นคือการใช้ประโยชน์จากมูล นิธิศึกษาพัฒนาชนบท อันได้แก่ ประธาน ศพข. ซึ่งเป็นการรวบรวมแนวคิดของพระธรรมดิลกต่องาน พัฒนา โดยครอบคลุมและเปรียบเทียบทั้งในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งบุคลากรอื่นที่รับเอาแนวคิด ของผู้นำไปปฏิบัติให้เกิดผล เป็นการนำเอายุทธศาสตร์ของผู้นำไปแปรเป็นกระบวนการพัฒนากัน อย่างไร ผู้วิจัยได้ใช้เวลาในการศึกษากลไกต่าง ๆ เหล่านี้เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพื่อความกระจ่างต่อ ปัญหาการวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับผู้นำองค์กรเป็นสำคัญ

3.5.2 ศึกษาจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุดคณะสังคมศาสตร์ สำนักหอ สมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ห้องสมุดสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ห้องสมุดประชาชน